

Institutul de
Politici Publice

SECTORUL DE APĂRARE: O NOUĂ FOAIE DE PARCURS (ROADMAP) PENTRU O NOUĂ GUVERNARE

POLICY PAPER

DR. VIOREL CIBOTARU

CHIȘINĂU 2020

Institutul de
Politici Publice

SECTORUL DE APĂRARE: O NOUĂ FOAIE DE PARCURS (ROADMAP) PENTRU O NOUĂ GUVERNARE

P O L I C Y P A P E R

DR. VIOREL CIBOTARU

Studiul este realizat în cadrul proiectului Consolidarea supravegherii democratice a sectorului de securitate în Republica Moldova”, implementat cu susținerea financiară a Centrului pentru Guvernarea Sectorului de Securitate – DCAF din Geneva, Elveția. Conținutul acestui studiu aparține autorilor și nu reflectă în mod neapărat viziunile și poziția donatorului.

Conținut

Acronime	2
Context	3
Situația la zi	4
Definirea obiectivelor de apărare	6
Forțe și capabilități. Ajustarea capabilităților la obiectivele de apărare	7
Evaluarea de scurt timp și consolidarea capabilităților militare	8
Dezvoltarea unei noi Strategii a Securității Naționale	9
Concluzii	17
Recomandări	19

Acronime

ANI	Autoritatea Națională de Integritate
BNM	Banca Națională a Moldovei
CAI	Comisia agricultură și industrie alimentară
CAP	Comisia administrație publică
CDO	Comisia drepturile omului și relații interetnice
CEB	Comisia economie, buget și finanțe
CEM	Comisia cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media
CJ	Comisia juridică, numiri și imunități
CMD	Comisia mediu și dezvoltare regională
CNA	Centrul Național Anticorupție
CNPDCP	Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal
CSN	Comisia securitate națională, apărare și ordine publică
CPE	Comisia politică externă și integrare europeană
CPS	Comisia protecție socială, sănătate și familie
DGJ	Direcția Generală Juridică a Secretariatului Parlamentului
IGP	Inspectoratul General al Poliției
IPP	Institutul de Politici Publice
MJ	Ministerul Justiției
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
PAS	Partidul Acțiune și Solidaritate
PDM	Partidul Democrat din Moldova
PSRM	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
SIS	Serviciul de Informații și Securitate
SPPS	Serviciul de Protecție și Pază de Stat

Context

La 19 iulie 2018 Parlamentul a aprobat prin Lege atât Strategia națională de apărare, cât și Planul de acțiuni privind implementarea acestora pentru anii 2018-2021. Se preconiza, că la implementarea Strategiei se va ține cont de asigurarea controlului civil-democratic asupra forțelor destinate apărării naționale, de transparența decizională și de comunicarea strategică. Strategia națională de apărare presupune, în perspectivă, adaptarea sistemului național de apărare la „imperativul strategic de importanță națională, care solicită eforturi considerabile pentru ajustări de ordin conceptual-normativ și practic”.

Strategia urma să fie implementată etapizat, în raport cu alocările bugetare, urmărindu-se utilizarea cât mai eficientă a acestora.

În prima etapă se urmărea consolidarea, menținerea și asigurarea parametrilor de funcționare a sistemului național de apărare actual și identificarea potențialului de dezvoltare și/sau modernizare, concomitent cu punerea în aplicare a măsurilor care nu presupun alocări bugetare suplimentare.

Etapă a doua a implementării avea drept obiectiv dezvoltarea și modernizarea sistemului național de apărare pe coordonatele stabilite de Strategie. În acest sens, Guvernul ar fi trebuit să pună în aplicare Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare. Planul este parte integrantă a Strategiei și cuprinde obiectivele, direcțiile de implementare, termenele de realizare a acțiunilor, costurile aferente implementării, factorii umani responsabili, indicatorii de progres și procedurile de raportare și evaluare. Totodată, prevederile Strategiei servesc drept bază pentru elaborarea Strategiei militare. Potrivit legii, realizarea reformei sistemului național de apărare numai prin eforturile structurilor de forță și prin reorganizarea în interior a Forțelor Armate este imposibilă. Pentru a obține rezultatele scontate, este necesară reorganizarea cardinală a întregului sistem de planificare, programare, bugetare, conducere și organizare a apărării, iar în ceea ce privește reforma militară a sistemului, aceasta trebuie să fie ridicată la rangul celor mai importante reforme politice și economice.

Experiența construcției militare demonstrează convingător necesitatea asigurării financiare a reformei militare. Lansarea unei reforme militare care nu este asigurată financiar duce la distrugerea Forțelor Armate și a întregului sistem de asigurare a securității militare, precum și la discreditarea ideii unei asemenea reforme. Folosirea rezervelor interne ale Forțelor Armate, care rezultă din vânzarea patrimoniului militar neutilizat și reducerea efectivului, nu va asigura nici pe departe necesarul de fonduri. Prin urmare, alocarea resurselor financiare necesare implementării acestei strategii trebuia să rămână un obiectiv prioritar al Guvernului, având în vedere riscurile maxime ale raportului dintre resursele alocate și misiunile stabilite, în spațiu și timp.

Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018-2021 prevede că alocarea financiară va fi orientată prioritar spre consolidarea capacității operaționale curente a Armatei Naționale – nucleul Forțelor Armate –, precum și spre sporirea contribuției la asigurarea securității regionale și internaționale. În acest scop,

din anul următor adoptării Strategiei naționale de apărare și până în 2025, creșterea alocațiilor bugetare ar trebui să fie realizată în conformitate cu punctul 2.1.1 din Plan, adică în felul următor:

2.1.1	Consolidarea capacității operaționale curente a Armatei Naționale	1	<i>De bază:</i> Guvernul <i>De suport:</i> Ministerul Apărării; Ministerul Finanțelor	Anual, din anul aprobării Strategiei naționale de apărare și pînă în 2025:		–	Alocațiile financiare pentru menținerea capacităților operaționale curente, asigurate; capacitățile operaționale ale Armatei Naționale, consolidate
				2018	625,0 mil. lei		
				2019	700,0 mil. lei		
				2020	790,0 mil. lei		
				2021	895,0 mil. lei		
				2022	1015,0 mil. lei		
				2023	1150,0 mil. lei		
				2024	1300,0 mil. lei		
				2025	1465,0 mil. lei		

Planul mai prevede, că începând cu anul 2025, în vederea dezvoltării și modernizării sistemului de apărare, se va urmări creșterea graduală anuală a bugetului apărării, astfel încât, pe termen mediu sau lung, se va tinde spre media alocărilor bugetare europene sau spre alocarea necesarului de resurse financiare în conformitate cu noua configurație de forțe. Creșterile alocațiilor bugetare vor fi utilizate cu prioritate pentru dezvoltarea noii configurații de forțe, ce va asigura realizarea prevederilor pct. 36 din Strategia națională de apărare.

Spre regret, planurile acestea nu au avut o finalitate pozitivă, iar acest document – Strategia națională de apărare, a rămas mai degrabă o declarație de intenții, decât un document de lucru. Lipsa coeziunii dintre conceptele strategice de politică externă, de politică de apărare și politică de securitate, coroborate și cu politica economică și socială face ca orice planificare strategică să fie demolată de politicieni ai căror agendă nu este urmărirea interesului public, dar a propriului interes egoist (corupția) sau a unui interes străin.

Situația la zi

Republica Moldova a trecut de acum cu câțiva ani în urmă printr-o perioadă de revizuire a legislației privind securitatea și apărarea națională, inclusiv prin elaborarea unor documente de politici (Strategia Securității Naționale, Strategia Națională de Apărare, Strategia Securității Cibernetică etc.), cât și revizuirea cadrului normativ (Legea cu privire la Serviciul de Informații și Securitate, Legea cu privire la apărarea națională, pachetul de legislație militară etc.). Aceste acte legislative, elaborate în diferite epoci și aparținătoare la

diferite curente de gândire, au supraviețuit și au coabitat într-o permanentă stare de competiție și divergență¹.

Pentru a realiza cu succes sarcinile strategice de integrare europeană pe care le urmărește Republica Moldova și care se prezintă și azi, poate mai mult ca niciodată, ca o opțiune națională, este iminentă necesitatea unor transformări de fond, în primul rând la nivelul elitelor. Creșterea rolului și mărirea responsabilităților instituțiilor sectorului de securitate impun o mai bună cooperare între funcționarii civili și militari, precum și un sistem de control și supraveghere eficient și democratic. Resursele financiare și umane necesită o administrare mai eficientă. Crește necesitatea coordonării dintre instituțiile sectorului securității, pe baza unei strategii explicit formulate, urmate de un set de acțiuni coerente și de o atitudine conștiincioasă din partea administrației publice și a societății în ansamblu. O nouă guvernare trebuie să evite greșelile și neajunsurile guvernărilor precedente, mai ales cele din ultimii ani, marcate de scandaluri de corupție, intrate în istorie ca guvernări în timpul cărora „s-a furat miliardul”, țara s-a trezit în izolare, iar multiplele probleme așa și nu au fost soluționate. În ce privește reforma sectorului de apărare, într-un raport de monitorizare internațională se menționa: „Atenția sau chiar interesul foarte scăzut a liderilor politici față de Ministerul Apărării și Forțele Armate ale Republicii Moldova și ambiguitatea cu care se tratează conflictul Transnistrean înseamnă că nu există o ghidare politică sau o foaie de parcurs strategică pe care MA și FA să le urmeze pentru a se asigura că își execută misiunile sale în cel mai bun mod”².

Punctul și data de pornire a unei noi etape de redimensionare a politicii naționale de apărare și securitate, de reevaluare a sectorului de apărare și securitate și de reformarea Forțelor Armate este ziua alegerii noului Președinte al Republicii Moldova. O nouă reformă este posibilă doar dacă în această funcție va fi aleasă o persoană cu viziuni proeuropene clare, cu comportament democratic, care crede și împărtășește valorile naționale deopotrivă cu valorile euroatlantice și care va dori și va fi în stare să mobilizeze și să organizeze clasa politică, mediul de afaceri și societatea civilă la implementarea unui program național strategic prioritar.

Primul pas în înfăptuirea acestui program este adoptarea Decretului prezidențial cu privire la lansarea procesului de Analiză Strategică a Apărării și a Decretului cu privire la elaborarea Doctrinei Politicii Externe a Republicii Moldova. Or, atribuțiile Președintelui conform articolelor 86 și 87 ale Constituției, calitatea de Comandant Suprem al Forțelor Armate, îl obligă să întreprindă măsuri în această privință.

În cadrul acestui proces (cu o durată de 3-6 luni maximum) grupurile de lucru urmează să discute și analizeze următoarele probleme:

¹ Vezi mai multe detalii despre acest efort în: Colegiul redacțional: Phillip Fluri (DCAF), Viorel Cibotaru (Republica Moldova) Coordonatori: Viorel Cibotaru, Elena Mârzac (Republica Moldova). *Legislația Republicii Moldova cu privire la securitatea și apărarea națională*. DCAF, Chișinău, 2015, 746 p.

² Adriana Lins de Albuquerque and Jakob Hedenskog. *Moldova. A Defence Sector Reform Assessment*. Försvarsmakten/Swedish Armed Forces Forskningsområde 8. Säkerhetspolitik, Sweden, December 2016, p. 48

Definirea obiectivelor de apărare

Elaborarea politicii de apărare pornește de la dorința de a susține și promova valorile și interesele națiunii (poporului, cetățenilor), a strategiei de securitate de bază și a rolului pe care îl joacă factorul militar în instrumentele asigurării puterii de stat, toate acestea influențând definirea obiectivelor de apărare (vezi Figura 1 mai jos). Obiectivele de apărare, la rândul lor, deseori sunt exprimate ca misiuni de apărare, de ex. rolurile forțelor armate, nivelul de ambiție în apărare etc.

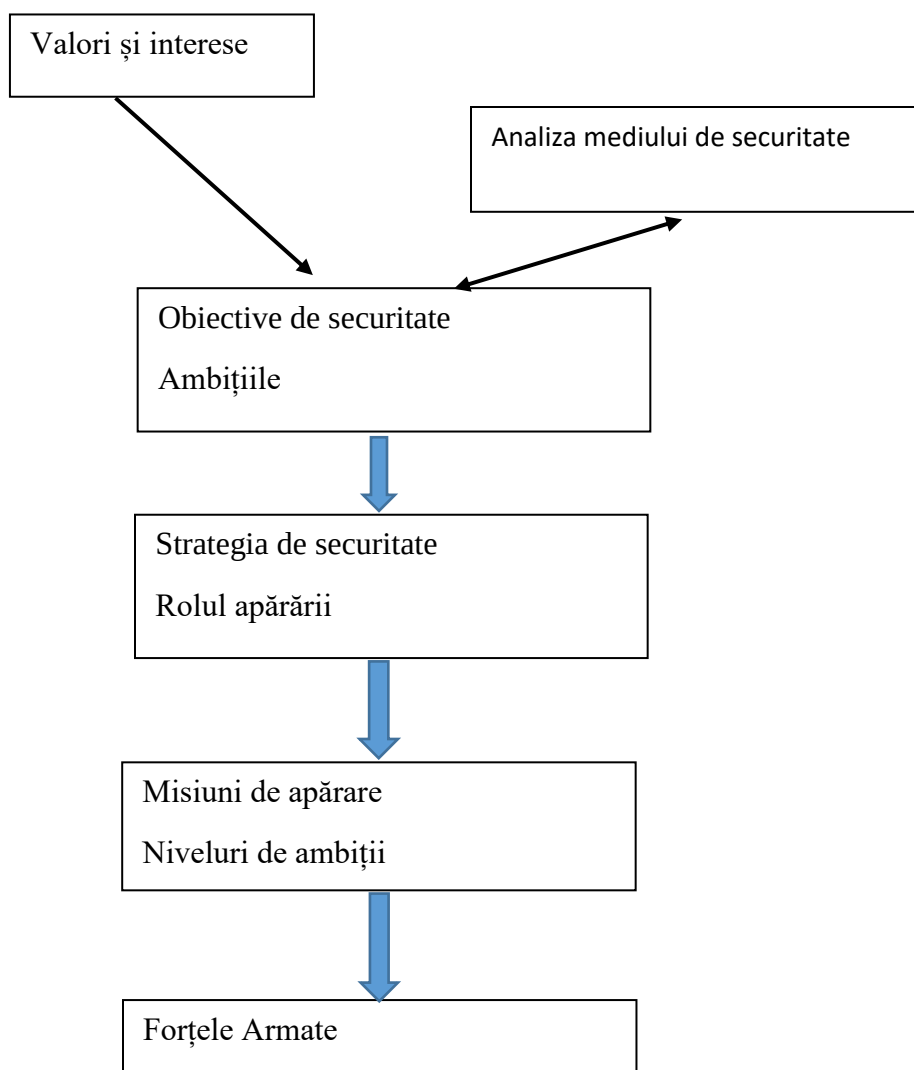

Figura 1. Definirea obiectivelor de apărare.

Forțe și capacități. Ajustarea capacităților la obiectivele de apărare

În procesul de elaborare a politicii de apărare nu atât forțele armate ca atare sunt importante, cât capacitățile de care ele dispun sau vor dispune în funcție de obiectivele naționale de apărare. Mai mult decât atât, chiar dacă în cele mai multe cazuri capacitățile de apărare ale statului sunt oferite de forțele armate, se întâmplă că capacități necesare sunt oferite și de alte organizații, cum ar fi, bunăoară, serviciile non-militare de informații, poliția, companiile de transport auto și aerian etc. Factorii de decizie și planificatorii trebuie să ia în considerare multiple scenarii pentru a corespunde caracterului complex al misiunilor militare și să aleagă un set de scenarii care vor fi folosite pentru schițarea forțelor ce vor fi desfășurate. Acest set de scenarii trebuie să cuprindă provocările de securitate formulate în politica națională de apărare. Scenariile, fiind combinate, trebuie să capteze tot spectrul de misiuni, operațiuni și obiectivele și interesele de stat. În sfârșit, scenariile trebuie să fie suficient de credibile și argumentate pentru ca analizele și planurile care vor rezulta din ele să fie acceptabile³.

În cadrul acestor elaborări se stabilește o listă de lucru de sarcini primordiale care va defini tipurile de capacități necesare pentru îndeplinirea misiunilor (sau pentru a obține rezultatele scontate). După aceasta, planificatorii determină nivelurile de capacități necesare pentru atingerea scopului (așa numitele „scopuri de capacitate”). Pentru fiecare scenariu planificatorii crează un pachet de forțe care vor oferi capacități pentru realizarea conceptului operational și atingerea obiectivelor de misiuni.⁴

În acest process este foarte important de avut permanent în vedere acele greșeli sistemice și neajunsurile cadrului instituțional care au fost depistate de experții străini și recomandate de a fi eliminate sau corectate. În 2015, în calitate de ministru al apărării, în cadrul unei înțelegeri de asistență în reformarea sistemului de apărare acordată de DCAF, l-am invitat pe cunoscutul expert militar Valeri Ratchev⁵ să efectueze un studiu privind necesitățile de reformare a forțelor armate ale Republicii Moldova. Vorbind despre *Strategia de Securitate, politica și managementul de apărare*, el menționa că acestea rămân cu mult în urmă în practica instituției de apărare, ceea ce se reflectă în următoarele:

- Confuzie în conectarea politicilor de securitate cu planificarea, finanțarea și dezvoltarea capacităților de apărare ca urmare a abandonării implementării a principalelor documente de reformă, cum ar fi Conceptul Reformei Militare a

³ Experiența negativă a Republicii Moldova demonstrează că selectarea scenariilor este o activitate de importanță crucială. Necesitatea pentru un spectru larg și detaliat de scenarii de planificare se lovește inevitabil de capacități analitice foarte limitate ale persoanelor cu funcții de răspundere și planificare.

⁴ Mai multe detalii ale acestui proces le puteți găsi în articolul lui Todor Tagarev. *The Art of Shaping Defence Policy: Scope, Components, Relationships (but not Algorithms)*. In: Research Gate. Quaterly Journal, October 2006.

⁵ Valeri Ratchev este colonel în rezervă în Forțele Armate ale Bulgariei cu un stagiul de serviciu militar de 34 de ani (1971-2005), ambassador cu misiuni special în Iraq (2005-2013), funcționar de rang înalt în MA și MAE (2009-2013), expert al Centrului de Management de Securitate și Apărare al Academiei de Științe a Bulgariei. Este cercetător asociat superior al DCAF.

Statului, Analizei Strategice de Apărare, Planului Individual de cooperare cu NATO ș.a.

- Aderența la un concept foarte slab definit de „suficiență defensivă”, în loc de aplicarea planificării bazate pe capabilități și management strategic de apărare;
- Insuficiența de cadre nominalizate politic care ar susține rolul Ministerului Apărării ca lider politic, manager și co-ordonator al politicii naționale de apărare;
- Abandonarea procesului structurat pornit mai înainte de planificare și management de apărare și întoarcerea la practica de management prin „rapoarte de serviciu”;
- Folosirea abundentă a militarilor trecuți în rezervă în calitate de angajați civili în sectorul de apărare;
- Renunțarea la aplicarea unor criterii obiective de selectare și promovare a cadrelor, ceea ce deschide oportunități pentru nepotism, favorizarea foștilor colegi de clasă sau de serviciu etc.;
- Lipsă de progres în aplicarea tehnologiilor informaționale în managementul de apărare.⁶

Evaluarea de scurt timp și consolidarea capabilităților militare

Procesul de elaborare a proiectului Strategiei Militare a Republicii Moldova, a inclus și elaborarea *Conceptului evaluării și consolidării pe termen scurt a capabilităților militare ale Armatei Naționale*. Urmare a evaluării date a fost adoptată *Concepția privind dezvoltarea capabilităților Armatei Naționale pe termen scurt și mediu*, precum și inițiată elaborarea proiectului *Planului de stat de construcție și dezvoltare a capabilităților militare ale Armatei Naționale pentru perioada 2015-2020*. De asemenea, la solicitarea autorităților Republicii Moldova, experții NATO au efectuat o evaluare independentă a capabilităților de apărare existente în cadrul Armatei Naționale. Privite în ansamblu, aceste documente conceptuale au servit drept călăuză în elaborarea unei noi Strategii/Doctrine militare. Acum acest process trebuie reluat, la un nou nivel, desigur. Odată cu aprobarea acestora și amendarea cadrului legislativ existent pe compartimentele ce se referă la apărarea națională, planificarea apărării, protecția socială și statutul militarilor, procesul de perfecționare a cadrului legal național în domeniul apărării poate fi considerat realizat.

În anul 2015, grație eforturilor comune depuse pentru restabilirea capacității de luptă a Armatei Naționale situația a fost redresată radical, iar instituția apărării a revenit în atenția clasei politice și societății civile. Bugetul apărării a fost suplinit cu surse financiare suplimentare, acestea fiind strict direcționate spre restabilirea și recondiționarea tehnicii de luptă, celei speciale pentru genurile de armă, sistemelor de artilerie și a armamentului din dotarea forțelor operaționale, instruirea efectivului militar, îmbunătățirea condițiilor de trai a ostașilor în termen. O atenție deosebită a fost atrasă procesului de operaționalizare a unităților Armatei Naționale. În vederea realizării acestui obiectiv, au fost optimizate structurile organelor de conducere, funcțiile reduse fiind redistribuite unităților militare pentru creșterea capacității de reacție la situație de criză.

⁶ Valeri Ratchev. *Strengthening Democratic Governance of Defence in Moldova. Training and Need Assesment (2015)*. DCAF, Geneva, 2015, p. 7-8.

Armatele și alte tipuri de forțe militarizate au intrat în secolul XXI cu un alt set de cerințe decât a fost în trecut. Desigur că rolul tradițional de apărare a suveranității naționale teritoriale rămâne unul principal, dar importanța lui tot mai mult se atenuază, odată ce tot mai multe state conștientizează faptul că apărarea lor se începe departe de hotarele lor, iar securitatea înseamnă mult mai mult decât apărarea de către militari a teritoriului și suveranității. Aceste Forțe Armate de tip nou sunt tot mai mult chemate și solicitate să planifice, să susțină și să execute o varietate tot mai largă de roluri, misiuni și funcții noi și netradiționale pentru obişnuitele forțe armate. Sarcini cu caracter militar și de securitate de tip nou, cum ar fi operațiunile de stabilizare, de salvare-deblocare sau acțiuni antiteroriste, în condițiile unor limitări bugetare crescânde, vor determina ca armatele să-și dezvolte unități cu capabilități și cu un grad de flexibilitate extraordinare. Prin urmare, în ultimul deceniu s-a discutat și s-a acționat mult pentru a răspunde la următoarele întrebări: ce fel de forțe trebuie dezvoltate? Pentru ce fel de misiun? Ar fi trebuit, în unele cazuri, ca armata să fie înlocuită cu un anumit tip de forțe de securitate, cum ar fi forțele paramilitare de poliție? Au oare toate statele nevoie să mențină toate tipurile de capabilități sau există anumite posibilități de a raționaliza eforturile de apărare colectivă, mai ales între state vecine care nu se mai amenință unul pe altul?

Criza globală de proporții, provocată de răspândirea rapidă a coronavirusului de tip nou (Covid-19) a determinat liderii mai multor state afectate să apeleze la forțele lor armate pentru sprijin într-o gamă de roluri în continuă extindere. Forțele armate au fost chemate să intervină cu capabilități și acțiuni care, de cele mai multe ori, nu a fost cazul să fie accesate în alte crize din trecut. Odată cu intensificarea crizei și creșterea numărului de decese, forțele armate pot fi privite de către factorii de decizie ca *ultima ratio* – ultimul argument. E de așteptat că aceste solicitări vor continua, chiar dacă actuala criză va trece, și că aceste probleme vor rămâne în topul îngrijorărilor la nivel național și internațional.

Dezvoltarea unei noi Strategii a Securității Naționale

Pasul doi va constitui valorificarea rezultatelor Evaluării Strategice a Apărării, prin elaborarea unei noi Strategii naționale de securitate pentru perioada imediat următoare (2021-2025). Republica Moldova va intra în perioada de reflecție și pregătire a acestei noi Strategii de Securitate Națională. Este vorba despre un document care va aduce la zi baza legislativă în domeniul securității Republicii Moldova, un document asumat politic de noua guvernare și care trebuie să răspundă preocupărilor populației privind amenințările, riscurile și vulnerabilitățile din domeniul securității Republicii Moldova, să-i dea încrederea că instituțiile statului pot să îndeplinească una dintre principalele atribuții ale unui stat, apărarea securității teritoriului, cetățenilor și instituțiilor Republicii Moldova. Conform unui sondaj publicat în ianuarie 2018 de Magenta Consulting⁷, majoritatea respondenților consideră că amenințările cele mai importante pentru securitatea țării sunt

⁷ *Atitudini față de relațiile de securitate bilaterale și multilaterale ale țării.* Studiu efectuat în perioada noiembrie 2017–ianuarie 2018 la comanda Centrului de Informarea și Documentare privind NATO în Moldova de Magenta Consulting pe un eșantion de 2282 de persoane, reprezentativ pentru populația de 18+ ani a Republicii Moldova (exceptând populația din regiunea transnistreană). Marja de eroare a eșantionului constituie ±2,1% la un interval de încredere de 95%.

emigrarea/depopularea și posibilitatea unui eventual război – 15% au menționat depopularea ca amenințare, în timp ce 12% au susținut că un eventual război poate amenința securitatea națională a Republicii Moldova. Pentru cea mai mare parte a cetățenilor „securitatea națională” se asociază cu „siguranța populației” și „protecția cetățenilor”. Cu toate acestea, a doua cel mai des numită accepție a securității naționale a fost „siguranța statului” sau condiția de „stat sigur”. Pentru fiecare al zecelea respondent securitatea națională este echivalentă cu „pacea”, cu „lipsa de amenințări externe” și cu „lipsa războiului”. Când sunt întrebați dacă anumite aspecte ale securității naționale o reprezintă, respondenții au menționat trei aspecte principale: securitatea militară, securitatea statului împotriva atacurilor teroriste și securitatea economică.

Acest sondaj tematic a relevat lipsa preocupărilor pentru securitatea națională atât la nivelul societății, cât și la nivelul elitei și a decidenților. Mai mulți politicieni și experți vorbesc despre un nivel al *culturii de securitate* extrem de redus, multe din componentele securității moderne nu au drept corespondent instituții ale statului Republica Moldova capabile să reacționeze, iar la nivelul societății și al experților, nivelul de percepție a unor categorii de teme este mai degrabă superficial sau la nivelul informațiilor jurnalistice. Studiile de securitate, la rândul său, au întindere redusă, secvențială și profund vetustă, nefiind adaptate cunoașterii contemporane în domeniu. Mai mult decât atât, în 2019-2020, după reformatarea atribuțiilor sale și intrarea la guvernare a PSRM, Președintele socialist pro-rus Igor Dodon a inițiat o campanie de restaurare a tradițiilor sovietice în mai multe domenii, inclusiv în cel al apărării și securității, de promovare a modelelor de comportament, simbolurilor și vestigiilor post-sovietice, păstrate și dezvoltate în Federația Rusă și Belarus.

Și Strategia națională de apărare (din 2018), și Strategia Militară (2018) vor trebui să treacă prin același proces de reevaluare și actualizare. Acest lucru va fi, probabil, posibil într-o nouă componentă a Parlamentului, după alegerile anticipate râvnite și promise de forțele politice determinate.

Pasul trei ține de lucruri mai generale, dar indispensabile unui proces de reformare de durată. Astfel, rămân a fi discutate din nou, prin prisma celor întâmplate recent și din perspectiva depășirii unor noi crize legate de pandemie, probleme fundamentale ce nu dau soluții structurii instituționale în domeniul securității a statului Republica Moldova. Este cazul prezenței trupelor și muniției străine pe teritoriul Republicii Moldova (este sau nu ocupație militară, cum se tratează subiectul), a unei soluții pentru reintegrarea Republicii Moldova, a orientării strategice pro-europene, a formulei identitare sau a explicitării substanței neutralității înscrisă în Constituția Republicii Moldova. Potrivit lui Iulian Chifu, Republica Moldova este azi „...un stat prins între blocuri, aflat în zona gri, fără resurse de cheltuit dar totuși chemat să-și apere cetățenii, ba și un conflict înghețat și cu trupe speciale ruse pe teritoriul său” și „provocarea conceperii și redactării unei Strategii Naționale de Securitate e și mai mare”⁸. În schimb, opțiunile cele mai directe merg spre a suplini lipsa unei Armate rezonabile și a unor capacități militare suficiente pentru a acoperi minimum necesar unei

⁸ Iulian Chifu. *Strategia de Securitate a statelor mici. Cazul Republica Moldova*. Editorial Deschide.md. 4 iunie 2020. : <https://deschide.md/ro/stiri/editorial/67288/Iulian-Chifu--Strategia-de-Securitate-a-statelor-mici-Cazul-Republica-Moldova.htm>

apărări în fața inamicului imediat, de pe teritoriul propriu, cu mult mai multă inventivitate, creativitate și cunoaștere, respectiv anticipare. Și cu formule integrate ale apărării, care să reclame un efort mai important al întregii administrații, interguvernamental, și chiar al întregii societăți. Chifu consideră, că predicatele unei asemenea posturi ar fi trei:

- ✓ Cooperare, diplomatie, anticipare și prevenție.
- ✓ Inteligența, gândirea și cunoașterea strategică.
- ✓ Flexibilitate, adaptare, reziliență și răspuns integrat al întregii structuri guvernamentale și al întregii societăți în fața celei mai importante și apropiate amenințări.

De aceea, obiectivul strategic al Republicii Moldova trebuie să fie atingerea minimului capacității militare și al strategiei integrate de apărare pentru a contracara un atac pornit din regiunea nistreană spre Chișinău sau în dreapta Nistrului. Pe termene mediu și lung, evident că obiectivul devine realizarea sistemului de alianțe și cooperări, pregătiri și alianțe pentru a contracara orice eventuală amenințare militară convențională sau hibridă. De aceea e necesar, în prima fază, investiția într-un sistem complex, modern și sofisticat pentru a asigura cunoașterea și anticiparea mișcărilor adversarului potențial, în paralel cu construcția rezilienței statului Republicii Moldova în fața unui asemenea tip de atacuri. Acest lucru presupune o regândire a formulei Armatei Naționale care să fie mult mai suple, adaptate secolului 21, din care să dispară componentele vetuste, inutile, greoaie și nepotrivite și să apară capabilități și oameni pregătiți să utilizeze tehnica modernă capabilă să apere teritoriul, cetățenii și integritatea statală. După cum o arată orice estimare și analiză strategică, Republica Moldova nu are azi resursele ca să asigure formula minimală de forțe și capabilități militare de contracarare a oricărui tip de acțiune militară ostilă. Trebuie să suplinească această situație și capabilitățile lipsă prin inteligență, gândire strategică și cunoaștere anticipativă/prospectivă.

Acțiunea reclamă declanșarea constituirii instrumentului modern de reconfigurare a apărării integrate prin pregătirea sistemelor de anticipare și construcție a rezilienței societale prin aceasta formulă integrată - sub comanda Ministerului Apărării, singura instituție cu capacități de planificare strategică - a tuturor categoriilor de instrumente necesare pentru apărarea statului, a teritoriului și a cetățenilor. De asemenea, un rol important revine diplomatiei militare și a celei tradiționale, clasice, ca și instrumentelor de cunoaștere strategică elaborate cu componenta de intelligence și cele de pregătire generală a populației, de creștere a nivelului culturii de securitate la nivelul întregii societăți.

Nu în ultimul rând, această întreprindere reclamă elaborarea și funcționalitatea unui sistem de acorduri și cooperări internaționale având în prim plan cooperarea cu NATO și partenerii săi, cu o notă specială în raporturile cu vecinii România și Ucraina, dar, bineînțeles, și cu SUA și statele europene occidentale care pot asigura sprijinul politic, diplomatic, strategic și de apărare în cazul unei amenințări de mai mare amplitudine, de natură strategică, împotriva Republicii Moldova.

- a. Este foarte bine cunoscut faptul, că apropierea de Uniunea Europeană și aplicarea angajamentelor din Acordul de Asociere și Acordul de Liber Schimb sunt o componentă esențială a securității Republicii Moldova. Credibilitatea Republicii Moldova a scăzut masiv în raport cu UE din lipsa reformelor și stagnării, din cauza guvernărilor antidemocratice și cleptocratice conduse de Vlad Plahotniuc și Igor Dodon. E necesară recapitalizarea Republicii Moldova

în credibilitate în raport cu actorii externi și cu cetățenii. Se poate face doar prin accelerarea reformelor, doar prin promovarea și susținerea unei noi elite politice. Combaterea corupției, independența justiției și statul de drept sunt condiții absolut obligatorii pentru asigurarea securității economice și deblocarea relațiilor cu UE. Justiția nu este funcțională iar lupta împotriva corupției e blocată. UE se depărtează pentru că nu mai acceptă modelul practicat de statul nostru până acum. În actuala Strategie națională de apărare se stipulează, că Strategia Globală de Politică Externă și de Securitate a Uniunii Europene, menită să creeze un sistem paneuropean, dobândește o importanță deosebită atât pentru statele membre, cât și pentru cele partenere, deschizând noi oportunități de cooperare⁹. În următorii ani aceste intenții și oportunități trebuie valorificate și implementate la maximum, făcând, în acest sens, un pas foarte important spre integrarea deplină în Uniunea Europeană¹⁰.

- b. Relațiile cu România sunt extrem de importante pe dimensiunea militară și a securității, fiind vorba despre un vecin, despre frontiera și trecerea spre UE și NATO și de sprijinul major primit pe toate dimensiunile pe drumul integrării europene. Chiar în toiul crizei pandemice România a demonstrat încă o dată în plus că este cel mai de nădejde partener, care vine necondiționat și imediat exact în momentul când ai cel mai mult nevoie de ajutor. Noua viziune strategică ar trebui să includă câteva elemente noi în ce privește consolidarea și extinderea unui Parteneriat Strategic de Apărare Republica Moldova-România:

b.1. semnarea unui acord bilateral privind asistența reciprocă în caz de agresiune directă militară, teroristă, hibridă sau de altă natură;

b.2. crearea unor forțe militare convenționale comune (la nivel de batalion, apoi de brigadă), cu un comandament unic, programe unice de pregătire, listă de misiuni posibile;

b.3. extinderea, consolidarea și instituționalizarea relațiilor pe dimensiunea protecției civile, crearea unor unități comune;

b.4. crearea unei unități militare (flotile) comune în delta Dunării;

b.5. dezvoltarea relațiilor în domeniul industriei de apărare (în special, cu compania de stat ROMTEHNICA), crearea unor întreprinderi mixte

⁹ Despre aceste oportunități a se vedea în: Viorel Cibotaru. *Concept of a European Security and Defence Union (ESDU)*, în: *Challenges, risks and threats for security in Europe. 11th Network Europe Conference Warsaw, 19th-22nd May 2019*. EIZ Publishing, Zurich, Swetzerland, 2019, 209 p.

¹⁰ Despre modalitățile de a beneficia în relațiile cu UE pe dimensiunea ESDP a se vedea aici: George Vlad Niculescu, Grazvydas Jasutis, Kakha Gogolashvili, Viorel Cibotaru, Hans-Jurgen Zahorka. *The Consolidation of Inter-Institutional Cooperation and Communication Mechanism on CSDP-related matters. Case Study: Republic of Moldova. Public Study Report*. Bruxelles, 2017.:

file:///C:/Users/user/Documents/Din%20comp%20PLDM/diverse%202017/hiqstep_csdp_public_report_md_final.pdf

de producere a munițiilor și de asamblare/reparare/reutilizare a tehnicii militare.

- c. Valorificarea la maximum a relațiilor cu NATO, în special ajutorul pentru consolidarea apărării, reforma și pregătirea Armatei și a structurilor de forță cu ajutorul NATO. Perpetuarea acestui parteneriat este axat pe identificarea și utilizarea tuturor mecanismelor viabile necesare consolidării capacității de apărare a statului, obiectiv generat de noua arhitectură de securitate și stipulat în cadrul legal-conceptual actualizat - Planul Individual de Acțiuni RM-NATO (IPAP) și Procesul de Analiză și Revizuire a Parteneriatului (PARP). Din multitudinea argumentelor de securitate, care condiționează și reflectă gradul de fortificare a acestui parteneriat, ține de menționat participarea Republicii Moldova la cele două inițiative „Platforma de interoperabilitate” și „Inițiativa de consolidare a capacităților de apărare”, formulate de Alianță în cadrul Summit-ului NATO din Țara Galilor (4-5 septembrie 2014) și aprobate în mai 2015. Nu mai puțin importantă este detașarea contingentului național la Misiunea NATO KFOR din Kosovo, care este posibilă grație suportului acordat de guvernele Italiei și SUA¹¹. Parteneriatul pentru Pace va rămâne piesa forte în politica Alianței față de parteneri – deși potențialul său necesită a fi utilizat mai eficient. Astfel, contribuția PfP la procesul de reformă în domeniul securității și apărării în Republica Moldova a fost și continuă să fie extrem de utilă pentru Ministerul Apărării;

c.1. *Consolidarea Capabilității de Apărare - Ajutorul de Consolidare a Capabilității de Apărare și Securitate Aferentă (CCASA)*. Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare (DCBI) urmărește scopul de consolidare a capacității de apărare ca ”parte componentă a eforturilor Alianței de a proiecta securitate și stabilitate la scară internațională și de a preveni conflicte” și la Platforma de Interoperabilitate NATO. Conceptul de Consolidare a Capacității de Apărare a Republicii Moldova reprezintă un interes național prioritar în contextul ultimelor schimbări geopolitice care au avut loc în regiune, impunând întreprinderea măsurilor necesare pentru consolidarea sectorului de securitate. Pachetul CCASA răspunde solicitării guvernului de a ajuta la procesul de transformare a apărării, a întări și moderniza forțele armate ale Republicii Moldova și a reforma structurile sale naționale de securitate. În acest context, în 2015 Ministerul Apărării a convenit cu partenerii din Alianță asupra Foii de parcurs al Conceptului de Consolidare a Capacității de Apărare a Republicii Moldova (DCB), care include două faze.

Faza I – oferă un program de consiliere și asistență în sprijinul reformelor Republicii Moldova în domeniul apărării, inclusiv prin

¹¹ Mai multe detalii despre cooperarea de 25 de ani Republica Moldova-NATO găsiți aici: Dr. Viorel Cibotaru. *Moldova-NATO Relations in 25 Years – A Brief Overview*. In: *Changing security dynamics of Black Sea and Caspian Basin countries in light of their Partnership policy with NATO and other international players*. Istanbul, 2019, 116 p.

elaborarea de documente strategice și identificarea celor mai adecvate capacități și structuri de forță. La fel, se axează pe revizuirea riscurilor și pericolelor cu caracter militar la adresa statului, revizuirea și modificarea cadrului legislativ și normativ la nivel strategic, evaluarea structurii de comandă și control și a capacităților existente, estimarea dezvoltării economice etc.;

Faza II – presupune asistență, inclusiv tehnică, oferită Republicii Moldova prin raporturile bilaterale inițiate sau ce urmează a fi inițiate între Republica Moldova și statele aliate/partenere. A doua etapă se concentrează pe oferirea de asistență și consiliere tehnică în dezvoltarea forțelor armate ale Republicii Moldova. (Structuri de forță, capacități și infrastructură, doctrină, educație). Pachetul CCASA oferă, de asemenea, asistență și în alte domenii, inclusiv în cel al educației apărării, securitatea cibernetică, buna guvernare și prevenirea corupției precum și rolul femeii în domeniul păcii și securității.

c.2. *Programul de consolidare a integrității în sectorul de securitate și apărare (Building Integrity Initiative)* ¹² a fost lansat de Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic în noiembrie 2007, în cadrul Planului de acțiuni privind consolidarea instituțiilor de apărare (PAP-DIB). Scopul programului este de a ajuta statele membre și partenere NATO să sporească eficiența instituțiilor din sectorul de securitate și apărare și să le ofere asistență în ameliorarea procesului de gestionare a resurselor financiare și umane, consolidarea integrității, transparenței și reducerea riscurilor de corupție în sectorul dat. Programul a presupus mai multe etape, prima reprezentând un proces de auto-evaluare a integrității: un chestionar completat de către reprezentanții instituțiilor moldovenești, urmat de o vizită a unei echipe de experți NATO, care s-a întrunit cu reprezentanții naționali pentru a discuta răspunsurile la chestionar. Echipa de experți NATO a făcut schimb de idei din cele mai bune practici și a stabilit împreună cu reprezentanții locali mecanismul de consolidare a integrității structurilor de apărare și reducerea riscului de corupție a acestora. Auto-evaluarea punctelor forte și deficiențelor integrității sistemului de apărare este una din bazele consolidării instituțiilor de apărare și securitate. Acest chestionar este un instrument util de diagnosticare pentru Republica Moldova și nemijlocit pentru instituțiile din sectorul vizat, interesul pentru aderare la această inițiativă derivă din presiunea financiară asupra bugetelor de apărare și

¹² Mai multe detalii despre Inițiativă și practici găsiți aici: Colegiul redacțional: Philipp Fluri (DCAF), Adrian Kendry (NATO), Simon Lunn (DCAF), Mark Pyman (Transparency International – Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord). Coordonator și autor principal: Todor Tagarev (Bulgaria). Traducere în Română de Viorel Cibotaru (Republica Moldova). *Consolidarea integrității și reducerea corupției în forțele armate Culegere de practici exemplare*. DCAF, Geneva-Chișinău, 2013, 402 p.

securitate națională. Astfel, inițiativa de consolidare a integrității vine să contribuie, în această privință, la atingerea obiectivelor urmărite prin elaborarea unor instrumente practice de fortificare a capacităților de folosire rațională a mijloacelor financiare.

c.3. *Participarea Republicii Moldova la Programul PfP.* Necesitatea participării Republicii Moldova la Programul PfP este incontestabilă, deoarece parteneriatul cu NATO este singura oportunitate de moment, care favorizează modernizarea instituțională a structurilor din domeniul apărării și securității, Ministerul Apărării fiind cel mai mare beneficiar. *Interoperabilitatea* - NATO pune la dispoziția Republicii Moldova numeroase programe care vizează dezvoltarea interoperabilității cu forțele Alianței NATO și consolidarea capabilităților necesare pentru a participa la operațiunile de menținere a păcii conduse de NATO. A învăța folosirea unei limbi comune și dezvoltarea interoperabilității în ceea ce privește procedurile standard sunt elemente esențiale. Sunt disponibile exerciții multinaționale, vizite de echipe de experți și cursuri de perfecționare pentru a contribui la dezvoltarea capabilității forțelor sale de a conlucra cu forțele NATO. Prin participarea la instructajul și la exercițiile Parteneriatului pentru Pace (PpP), Republica Moldova dezvoltă abilitatea forțelor de menținere a păcii ale Batalionului 22, în vederea colaborării cu forțele altor țări, în special în operațiunile de gestionare a crizelor și de menținere a păcii;

c.4. *Procesul de Planificare și Revizuire Inter pares (PPRI)* - Un instrument cheie pentru ajutorarea partenerilor cu reforme specifice și tehnice este Procesul de Planificare și Revizuire Inter pares al PpP (PPRI). El ajută la identificarea, dezvoltarea și evaluarea forțelor și capabilităților care ar putea fi puse la dispoziția operațiunilor de menținere a păcii. Acesta oferă de asemenea un cadru pentru parteneri pentru a dezvolta forțe militare eficiente, accesibile și durabile, precum și de a promova o gamă mai largă de eforturi de reformă a apărării. În cadrul PPRI, obiectivele parteneriatului sunt stabilite de comun acord de fiecare țară participantă și anual se fac examinări extensive pentru măsurarea progresului. Proiectele cheie de reformă includ îmbunătățirea structurilor de comandă și control, logistica militară, managementul personalului, instruirea și întărirea capabilităților de monitorizare a granițelor Republicii Moldova. Republica Moldova participă la PPRI din 2007.

Consolidarea Instituției de Apărare - O altă prioritate în cooperarea cu partenerii în domeniul reformelor sectorului de apărare și securitate este promovarea managementului eficient și eficace al instituțiilor de apărare, precum și controlul civil și democratic al forțelor armate. Aceasta se realizează prin sute de cursuri și activități de instruire a experților, puse la dispoziția Republicii Moldova prin Meniul de Cooperare a Parteneriatului NATO.

Programul de Întărire a Educației Apărării (PIEA) - Republica Moldova a primit consiliere asupra consolidării, dezvoltării și reformelor instituțiilor educaționale din sectorul de securitate prin Programul NATO de Întărire a Educației Apărării (PID). PIEA este un program adaptat care sprijină dezvoltarea educației militare profesionale a Republicii Moldova în conformitate deplină cu standardele și procesele internaționale. NATO a ajutat Academia Militară „Alexandru cel Bun” în consolidarea unui sistem puternic de educație militară profesională, cu acordarea de diplome de licență și masterat, precum și cursuri profesionale pentru civili. În prezent se desfășoară activități pentru elaborarea unui program de doctorat și de sprijinire a dezvoltării educației subofițerilor. Astfel, are loc un proces continuu de îmbunătățire a pregătirii și educației profesionale a personalului militar al Republicii Moldova. Principalele activități în această direcție, și care implică și experți ai Alianței Nord-Atlantice, se desfășoară în cadrul Academiei Militare și în Centrul de Perfecționare Continuă din cadrul Academei. Tot în domeniul pregătirii militare, Chișinăul a aderat la Programul NATO pentru îmbunătățirea educației militare prin intermediul căruia Moldova beneficiază de sprijin și consiliere în ce privește implementarea reformelor în sfera educației în domeniul securității și apărării. Procesul de modernizare a Academiei Militare a Forțelor Armate (în continuare AMFA) s-a început în anul 2009, odată cu includerea în planul IPAP a obiectivului „Dezvoltarea Academiei Militare” și declanșarea programului DEEP.

Dezvoltarea progresivă a relațiilor cu Alianța oferă oportunități reale de avansare structurală, de reformare conceptuală a activității Ministerului Apărării. Instrumentele și mecanismele elaborate de către NATO (PfP, IPCP, PARP, IPAP), fiecare dintre ele contribuie eficient la realizarea obiectivelor asumate de către țară.

d. *Valorificarea nivelului deja obținut cu Statele Unite ale Americii:*

d.1. Dialog Strategic. La 29 august 2019, Premierul Maia Sandu, la întrevvedere cu John Bolton, consilierul Președintelui SUA pentru securitate națională: „Statele Unite reprezintă un partener strategic pentru țara noastră, iar fortificarea și modernizarea sectorului de securitate și apărare au un impact nemijlocit asupra asigurării independenței, suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova”.¹³ La 17 ianuarie 2020 SUA și Republica Moldova au subliniat, într-o ședință la Chișinău, angajamentul ambelor state de a-și aprofunda cooperarea în domeniul promovării statului de drept și combaterii corupției la nivel înalt în Republica Moldova. Statele Unite și Republica Moldova au convenit să coopereze în cinci domenii specifice pentru consolidarea statului de drept și a bunei guvernări, și

¹³ <https://gov.md/ro/content/premierul-maia-sandu-la-intrevederea-cu-john-bolton-consilierul-presedintelui-sua-pentru>

- anume: realizarea reformelor semnificative în sectorul justiției, consolidarea instituțiilor de combatere a corupției, promovarea unei mass media și societăți civile libere și active, îmbunătățirea transparenței guvernamentale și apărarea drepturilor omului pentru toți cetățenii. Statele Unite și Republica Moldova și-au reafirmat angajamentul continuu de aprofundare a parteneriatului bilateral și de continuare a colaborării pentru combaterea corupției, protejarea instituțiilor independente și instituirea justiției imparțiale pe care o merită poporul Republicii Moldova¹⁴. Urmează de a negocia și de a ridica nivelul acestui Dialog și la problemele de apărare și Securitate.
- d.2. Programul „IMET” (Educația și Instruirea Militară Internațională). Obiectiv: instruirea și perfecționarea cadrelor militare ale armatelor altor state.
- d.3. Programul „FMF/FMS” (Finanțarea Militară Străină (FMF)/ Comercializarea Militară Străină (FMS)). Obiectiv: asigurarea efectivului Armatei Naționale cu echipament individual și colectiv.
- d.4. Programul „EDA” (Articole de Apărare de Exces). Obiectiv: Asigurarea logistică a Armatei Naționale.
- d.5. Programul „WIF” (Fondul “Inițiativa de la Varșovia”). Obiectiv: Suport financiar acordat Republicii Moldova pentru participarea la activitățile desfășurate în cadrul Programului “Parteneriat pentru Pace” (PpP), un instrument important de promovare a interoperabilității cu NATO.
- d.6. Programul „M2M” (Program întrunit al Echipelor de Contact, militar la militar). Obiectiv: Susținerea Forțelor Armate ale statelor din Europa Centrală și de Est în stadiul de tranziție la o societate democratică cu economie de piață, de a se transforma într-o instituție apolitică, care promovează stabilitatea internă și regională, dezvoltă profesionalismul militar, capacitatea de menținere a păcii și abilitatea de a conlucra cu Alianța Nord - Atlantică prin intermediul Programului „Parteneriat pentru Pace”, fiind lansat de Comandamentul Forțelor Armate SUA în Europa.
- d.7. Programul „GPOI” (Capabilități Globale pentru Operațiuni în Suportul Păcii). Obiectiv: Dezvoltarea capabilităților de instruire și pregătire a efectivului Armatei Naționale pentru participare în operațiuni de menținere a păcii. Modernizarea infrastructurii de instruire și logistică a Bazei militare de instruire a Armatei.

Concluzii

1. Astăzi constatăm, că Republica Moldova nu dispune de „forțe armate” în sens tradițional, clasic (nu avem flotă aeriană și maritimă, nu avem trupe interne și nici de

¹⁴ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/sua-si-r-moldova-au-convenit-sa-coopereze-in-cinci-domenii-specifice-pentru-consolidarea-statului-de-drept-si-a-bunei-guvernari/>

grăniceri, avem doar Armata Națională care are un efectiv și dotare la nivelul unei brigăzi fortificate/divizie clasice din armatele performante moderne). Aceste trupe nu sunt astăzi capabile să ofere un minim de rezistență în fața unui risc cu caracter militar sau să asigure apărarea constituțională a statului și poporului în caz de conflict armat sau război.

2. Discuțiile la această temă fundamentală – ce tip de forțe armate servesc cel mai bine statul Republica Moldova – sunt actuale și astăzi. În pofida mai multor exerciții de analiză a riscurilor, de studii de *early warning* (de prevenire timpurie a conflictelor) rezultatele cărora s-au regăsit în toate documentele strategice de politică de apărare și care vorbesc implicit de necesitatea existenței unor forțe armate adecvate amenințărilor și riscurilor la adresa independenței, suveranității și integrității statului, mulți politicieni, experți din domeniu, activiști civici (marea majoritate a cărora provin din partidele de stânga pro-ruse, din mediul concetățenilor nostalgici, rusofoni și celor din stânga Nistrului sau UTA Găgăuză) contestă, sub diferite forme și aducând diferite argumente, necesitatea existenței unei armate naționale moderne. O bună parte din aceste narațiuni fac parte din acțiuni concertate din cadrul campaniilor propagandistice, alimentate de Federația Rusă în cadrul războiului hibrid pe care o poartă cu NATO și toate statele care nu intră în arcul aliaților săi.

3. Politica de „neutralizare” a Republicii Moldova, de scoaterea ei din aria potențialului de dezvoltare oferit de UE, de securitate, oferit de NATO și de respectare a drepturilor fundamentale ale omului, oferit de Consiliul Europei este promovată de Igor Dodon și cei care se grupează în jurul lui în mod constant, consecvent și fără abateri. Finalitatea acestei politici este crearea „brâului” de securitate la Vest de Federația Rusă, pe axa Belarusi-Ucraina-Republica Moldova, consolidarea ideilor și formelor de resuscitare a defunctei URSS – Uniunea Euroasiatică, CSI etc., asigurarea regimului lui Putin unui rol de suzeran, de jucător global cum a fost URSS.

4. Pandemia COVID-19 și crizele adiacente – cea sanitară, economică și socială – nu au eliminat riscurile și vulnerabilitățile sistemelor de securitate internațională și naționale, nu au „relaxat” tensiunile geostrategice și poftele postimperiale, nu i-au făcut pe guvernanți să renunțe la acest curs vicios. Ba din contra. Ei (președintele Dodon, majoritatea parlamentară PSRM+PD și guvernul Chicu), sub pretextul luptei împotriva coronavirusului și introducerii stării de urgență, au continuat demolarea vectorului european în politicile externe și interne, de distanțare politică de prietenii și partenerii din Vest ai statului nostru, au trenat, oprit, denaturat reformele și inițiativele lansate în ultimii ani de mișcarea pro-europeană și euro-atlantică. Când unele angajamente nu au putut fi ignorate sau aruncate cu totul, îndeplinirea lor a fost mimată. În zona problemelor de securitate și apărare națională pot numi o serie de legi și documente determinante pentru Republica Moldova care se înscriu în această situație tristă: Conceptul și Strategia de securitate națională (abandonate!), Strategia de reformare a Serviciului de informații și securitate (abandonată!), Strategia politicii externe (abandonată și uitată!), Strategia/legile cu privire la soluționarea conflictului transnistrean (abandonate și înlocuite cu ideea federalizării), reformele poliției (oprite, se restaurează stările și lucrurile ante reformă), Strategia securității cibernetice și Strategia securității informaționale (rumegate, moțotolite, învărtite pe dos, mimate), Strategia apărării naționale și strategia militară (ignorete, mimate), Acordul de Asociere cu UE (mimat, chinuit), Programul Individual de cooperare cu NATO (minimalizat, mimat), Programul NATO de consolidare a capacităților de apărare (tărăgănat la nesfârșit și mimat). Același lucru s-a întâmplat și mai înainte, cu ajutorul guvernelor proto-democrate ghidate de Plahotniuc. Totul pe un fundal al corupției endemice, care a denaturat și discreditat și cele mai bune lucruri făcute, a semănat neîncredere în mințile oamenilor și a descurajat voința politică. Marea majoritate a acestor

legi, documente strategice și planurilor de implementare a lor au fost inițiate, elaborate, discutate, promovate, aprobate și monitorizate de societatea civilă, experți din ONG și mediile academice, conlucrate cu deputați în parlament și experți responsabili din cadrul partidelor politice.

După pandemia din anul acesta lucrurile se vor reaseza, iar strategiile și viziunile trebuie resetate și adaptate din nou. Viitoarea campanie prezidențială trebuie să fie o competiție de viziuni asupra modului cum să scoatem țara din criza obscurantismului și cum să ne mișcăm în direcția corectă și nu un circ de doi bani cu actori neprofisioniști. Iar partidele politice trebuie să se sacrifice pentru acest efort și să creeze condițiile pentru o guvernare mai bună, mai cinstită.

Recomandări

1. Situația actuală, așadar, dictează necesitatea ca noul concept de securitate și apărare națională să fie formulat și inițiat de lideri politici noi, în aspirația lor de a accede la putere și de a guverna Republica Moldova. Așa s-a întâmplat la etapele precedente ale reformei de apărare. O politică națională de apărare coerentă este una dintre politicile sectoriale fundamentale din sectorul de securitate. Politicile de apărare ar trebui să decurgă din politicile și strategiile naționale de securitate care sunt deja adoptate. Deseori politica de apărare se regăsește în documente denumite Cartea albă a apărării, Strategia de apărare, Doctrina militară sau Strategia militară care, odată aprobate la nivel de stat (Guvern sau Parlament), stabilesc direcții de politică pentru sectorul de apărare pe perioada valabilității sale. E adevărat, însă, faptul „...că mai mulți ani la rând subiectele ce țin de apărarea națională nu au fost incluse în agenda politică ca subiecte importante ale politicii naționale de securitate a Republicii Moldova”¹⁵.
2. Este evident, totodată, că Republica Moldova ca stat care are obligațiuni constituționale și angajamente internaționale privind securitatea și apărarea, are nevoie stringentă de reinstalarea unei viziuni cumulative privind „apărarea” prin existența și funcționarea unui „sistem național de apărare”, cum au făcut-o toate statele din zonă afectate de revanșismul rusesc. În această ordine de idei, consider imperative următoarele componente de bază ale reformei Armatei Naționale:
 - a) Întregirea viziunilor strategice (elaborarea și adoptarea concepției și strategiei securității naționale; reexaminarea strategiei apărării naționale (substrategiei militare).
 - b) Modernizarea efectivă a Armatei Naționale, prin resurse proprii, dar și prin atragerea resurselor externe (instrumente: Inițiativa DCB, Dialogul Strategic cu SUA, acordurile bilaterale cu România, Polonia și Țările

¹⁵ Valeriu Cușnir, Natalia Albu. *Repere conceptuale și fundamente politico-juridice ale politicii de securitate și apărare națională*. – În revista ACADEMOS, nr. 4, 2018, p. 84.

Baltice, cu Ucraina), care ar prevedea redisolocarea și construcția unor baze militare moderne, procurarea și înarmarea cu noi tipuri de armament, tehnică militară de producție vestică; dezvoltarea și reanimarea industriei militare (asamblarea/repararea vehiculelor și tehnicii militare de luptă, armamentelor ușoare și pieselor de artilerie, dar în mod special a munițiilor de diferite tipuri și calibre, în baza unor parteneriate și întreprinderi comune (în primul rând, cu întreprinderile specializate din România, Turcia, Cehia și Slovacia, Franța, Israel, SUA). În același timp, cât nu avem tehnică și armament nou, folosim la maximum ceea ce avem, reparăm și utilizăm. Astfel procedează majoritatea statelor din Alianța Nord-Atlantică, inclusiv SUA și România.

c) Profesionalizarea și specializarea pe specialități de „nișă” pentru efortul de apărare și securitate colectivă (în cadrul NATO, UE – PESAC, OSCE, ONU) – operațiuni și misiuni concrete, extrem de mult apreciate și finanțate, cerute.

d) Asimilarea conceptului german de „cetățean în uniformă” ca o nouă conceptualizare a rolului militarului în societatea modernă, având în vedere riscurile eminente și ipotetice.

3. Personal, mă pronunț în favoarea implementării depline a Planului Individual de Acțiuni ale Parteneriatului Republica Moldova-NATO astfel încât aceasta să fie în măsură să răspundă adecvat amenințărilor la adresa securității naționale și, respectiv, în cooperare cu instituțiile relevante ale statelor partenere, la noile provocări care se manifestă pe plan global și regional.
4. A venit timpul când și elitele politice (partidele politice, sectorul asociativ, mediul de afaceri) trebuie să susțină plener formarea capacităților necesare și implementarea întregului arsenal de instrumente ce țin de exercitarea controlului civil și democratic asupra sectorului de securitate națională, inclusiv prin extinderea posibilităților de coparticipare a mass-media și societății civile. Astfel, sistemul de apărare și securitate națională trebuie să se dezvolte în conformitate cu înțelegerea corectă, adecvată și adaptată la noile realități globale și regionale a noțiunii constituționale de neutralitate. Acest principiu nu poate sub nicio formă a fi folosit împotriva extinderii cooperării noastre cu NATO și să fie un impediment în ancorarea Republicii Moldova la noul concept al Uniunii Europene de Apărare Europeană.